

VERSLAG RONDETAfelGESPREK
26 februari 2008

Het groeiende recreatieve gebruik van het open gebied

Verslag

Aanwezig: Steven Clays (Trage Wegen vzw), Theo De Meyer (Toerisme Oost-Vlaanderen), Anneleen De Smedt (Minaraad), Ignace Decancq (Minaraad/secretaris), Griet Geudens (Toerisme Vlaanderen), Jos Gysels (Natuurpunt), Moira Callens (Westtoer), Ken Nys (Blos), Pieter Roovers (Arcadis Belgium nv), Jan Turf (BBL/dagvoorzitter), Steven Valcke (Toerisme Vlaanderen), Peter Van Bossuyt (Boerenbond), Johan Van Den Bosch (Nationaal Park Hoge Kempen/RLKM), Linda Van Elsacker (KMDA), Michel Van Espen (Blos), Rosine Van Oost (Vlaamse overheid – Dept. LNE), Guido Van Steenberghe (CVN/VODO), Bart Vleeschouwers (Boerenbond), Tom Anthonis (Landelijk Vlaanderen vzw).

Verontschuldigd: Tim Blockx (Minaraad), Peter David (Vlaamse overheid – Dept. RWO), Geert Hoorens (Westtoer), Ilse Janssens (Vakantiegenoegens), Mia Lammens (Toerisme Vlaanderen), Iris Lauwaert (Natuurpunt), Stephane Leonard (Vlaamse overheid – Internationaal Vlaanderen), Stephen Lodewyck (VVSG), Yves Mannaerts (FBAA), Francis Pepermans (Blos), Paul Peeters (Provincie Limburg), Jo Schoefs (Toerisme Limburg), Dirk Uyttendaele (Minaraad), Marleen Vandenplas (Plattelandstoerisme vzw).

Inleiding

Jan Turf (BBL/dagvoorzitter) leidt het rondetafelgesprek in. Hij verwijst naar de Minaraad-hoorzitting van 27 september 2006 over duurzaam toerisme waaruit bleek dat de relatie tussen milieu, toerisme en recreatie een heel breed werkveld is. Daarom besliste de ad-hocwerkgroep Duurzaam Toerisme van de Minaraad om stap voor stap vooruit te gaan. Het eerste onderwerp dat de werkgroep wil uitdiepen is het toenemende recreatieve gebruik van het open gebied in Vlaanderen. Op zich is deze toename geen probleem, maar het kan wel problemen met zich meebrengen. Vandaag is het de bedoeling om de problemen en de mogelijkheden te inventariseren. Om het debat vlot te laten verlopen nodigde de Raad vier sprekers uit die drie verschillende invalshoeken toelichten. Op termijn voorziet de Minaraad een advies op eigen initiatief over dit onderwerp, maar de haalbaarheid zal grotendeels afhangen van de inbreng van het rondetafelgesprek.

Toelichtingen

Visie van de recreatie-aanbieders

De eerste invalshoek wordt gebracht door **Michel Van Espen** (Blos). Hij focust op de gevaren en risico's voor de aanbieders van recreatiemogelijkheden.

In het verleden schonk de sportsector vooral aandacht aan de uitvoering van het eigen sportbeleid. De inspanningen werden vooral toegespitst op het verhogen van de sportparticipatie en op het verhogen van de kwaliteit. Aan de parallelle beleidsdomeinen werd minder aandacht besteed, ook al waren die interessant voor het aanleveren van de instrumenten om het sportbeleid gestalte te kunnen geven. De laatste jaren probeert Blos deze achterstand in te halen, onder meer door de aanwerving van competente

mensen – zoals een milieudeskundige – en door te participeren aan interdepartementale werkgroepen of overlegcommissies.

In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) wordt 1,37% van de ruimte ingevuld als recreatiegebied. In het totaal gaat het om 18.500 ha die verdeeld moet worden onder de deelsectoren recreatie, toerisme en sport. Van die 18.500 ha wordt 10.000 ha (54%) voorzien als verwevingsgebied. Voor recreatiegebieden is echter veel afhankelijk van de draagkracht van het gebied. Maar de interpretatie van draagkracht is subjectief, hetgeen de rechtszekerheid niet ten goede komt. Het laag- en hoogdynamische karakter en de begrippen die omschreven worden in het RSV, moeten daarom niet alleen geïnterpreteerd worden in functie van de aard van de infrastructuur en de locatie. Men moet ook oog hebben voor de frequentie van de activiteiten.

Om aan te tonen dat de sportsector onder druk staat, verwijst **Michel Van Espen** onder meer naar de watersport. Het aantal watervlakken waarop watersport mogelijk is, neemt af en beperkt zich steeds meer tot de zachtere recreatievormen omwille van de verwevingsfunctie. Het motorcrossdossier is eveneens een lijdensweg, omdat sinds 2002 amper nog beschikbare ruimte gevonden wordt. Andere moeilijke dossiers zijn de luchtsporten, het paardrijden en het kleischietsen. Maar ook in de dagelijkse praktijk krijgt de sector te maken met zonevreemde inplantingen die in het verleden gerealiseerd werden door mandatarissen die niet altijd even zorgvuldig omsprongen met het verlenen van bouwvergunningen. Ook mountainbikers, oriëntatielopers en fitometers zorgen te pas en te onpas voor animositeit.

Bloso wordt meestal pas in de eindfase betrokken bij overleg, zoals bijvoorbeeld bij de opmaak van bosbeheersplannen en de afbakeningsprocedure bij het afbakenen van het buitengebied. Hierdoor krijgt Bloso weinig kansen om in te spelen op de reële problemen die zich stellen. Een ander probleem is het gebrek aan sociale controle. Bloso heeft veel impact op de clubgebonden sporten, maar amper op de individuele, occasionele sportbeoefenaars. Deze laatste zorgen ervoor dat de sport- en recreatiesector een minder positief imago heeft bij diegenen die dagelijks met natuur en milieu begaan zijn. Niettemin zijn er heel wat raakvlakken. Mits het nodige overleg moet het mogelijk zijn om de problemen te overbruggen en te komen tot win-winsituaties.

Visie van de natuursector

Jos Gysels (Natuurpunt) geeft de visie weer van de natuursector. Hij stelt dat de huidige aanspraken van de recreatiesector op natuur en landschap niet duurzaam zijn. Bijgevolg bouwen de spanningen zich op in het buitengebied. De oorzaak ligt bij autonome ontwikkelingen die problematisch zijn of dat in de toekomst kunnen worden. De beleidsmatige instrumenten die voorhanden zijn, kunnen wel een deel van de problemen oplossen, maar niet volledig. De vraag neemt geweldig toe omdat er een maatschappelijke legitieme behoefte is aan recreatie in het open gebied. De groei is zowel kwantitatief als kwalitatief. Het is niet enkel een kwestie van toegenomen vraag, maar de behoefte varieert ook voortdurend en wordt steeds excentriker. Voor de natuursector is het vaak moeilijk om dit op een duurzame manier of op langere termijn te organiseren.

De aanspraken en de groei worden de laatste jaren bovendien versterkt en ondersteund door een aantal structuren en door de politiek. Heel wat structuren werden opgezet – gaande van Bloso over toeristische federaties tot regionale landschappen – die het buitengebied ontsluiten of makkelijker bereikbaar maken. De voorbije jaren was er vanuit de natuursector bovendien een grote bereidheid om natuurgebieden open te stellen. Weinig groepen hebben zich zo ingespannen om terug publieke ruimte te ontsluiten in het buitengebied als de natuurverenigingen. Maar die bereidheid neemt af omdat de nadelen van de openstelling stilaan de voordelen evenaren of zelfs

overschaduwten. Door vandalisme en conflicten tussen recreanten onderling vraagt de natuursector steeds meer om de natuurreservaten terug af te sluiten en het toezicht te verscherpen.

Het grootste probleem is echter dat het aanbod aan open gebied niet groeit en dit in tegenstelling tot de vraag. De beloofde planologische inhaalbeweging om natuur te creëren en te behouden, stopt. De politiek is meer geïnteresseerd in toeristische of recreatieve ontsluiting dan in het creëren van randstedelijke natuur of stadsbossen om de recreanten op te vangen.

De hoge mate waarin recreatie en medegebruik afhankelijk zijn van de publieke ruimte¹, is een tweede – mogelijk nog dramatischer – ontwikkeling. De privatisering van de ruimte neemt de laatste decennia meer toe dan dat er private ruimte ter beschikking gesteld wordt voor het brede publiek. De oppervlakte die in Vlaanderen bijvoorbeeld benut wordt om hobbypaarden te stallen is groter dan de optelsom van alle natuurreservaten van de overheid en de terreinbeherende verenigingen samen. Indien het recreatieve medegebruik op die kleine publieke oppervlakte geconcentreerd wordt en tegelijk niemand iets onderneemt tegen de vertuining en de privatisering van de open ruimte, dan is dit vragen om problemen.

De mogelijke oplossingen kunnen in drie categorieën opgedeeld worden. Eerst en vooral moeten er meer mogelijkheden geboden worden door het reële aanbod aan hectaren natuur en landschap te vergroten. Daarbij denkt **Jos Gysels** in de eerste plaats aan de hectaren die reeds lang in het RSV beloofd, maar nooit concreet gerealiseerd werden.

Een louter kwantitatieve aanpak volstaat echter niet, ook de kwaliteit en het draagvlak moeten versterkt worden. Door de open ruimte beter in te richten, moet het mogelijk zijn om op hetzelfde aantal vierkante meters meer (recreatie-)functies te verweven dan voorheen. Hierbij denkt **Jos Gysels** aan de aanleg van stadsbossen en randstedelijk groen, het verhogen van de landschappelijke en natuurlijke kwaliteit in natuur- en landbouwgebieden². Maar het omgekeerde kan ook. Het versterken van de natuurelementen in recreatieve voorzieningen is ook een optie om het aanbod te versterken. Golfterreinen vormen een mooi voorbeeld van hoe recreatie en natuur met elkaar verzoend kunnen worden en tot een win-winsituatie kunnen leiden.

Het meer selectieve gebruik van hoogwaardige natuur is ten slotte ook een element om het draagvlak te versterken. Op dit ogenblik is recreatie of toerisme nog steeds het uitgangspunt en pas daarna wordt gekeken of er ecologische randvoorwaarden zijn. Nochtans zou het beter zijn om te vertrekken van de mogelijkheden en de kwaliteiten van een gebied om uit te maken wat daar de meest voor de hand liggende vorm van recreatie of ontsluiting kan zijn.

Visie van de landbouwsector

Peter Van Bossuyt (Boerenbond) vult Jos Gysels aan vanuit het standpunt van de landbouw. Hij wijst meteen op een fundamenteel verschil tussen natuur en landbouw. De landbouwer woont en werkt midden in de open ruimte. Waar de natuursector nog kan overwegen om een natuurreservaat af te sluiten voor het brede publiek, is dit helemaal niet mogelijk voor de landbouw. Bovendien is landbouw een economisch gegeven. De boer moet een inkomen verwerven uit de ruimte waarbinnen hij actief is. Recreatie kan

¹ Met publieke ruimte worden niet per se gronden in eigendom van de overheid bedoeld, maar eerder gronden die een publiek karakter hebben.

² De landbouwgebieden bieden heel wat mogelijkheden en nemen nog altijd het grootste deel van Vlaanderen in.

hierdoor een bedreiging vormen voor de landbouw. Maar tegelijk biedt het ook kansen, meer bepaald op het vlak van economie, diensten en imago.

Op economisch vlak spelen twee elementen een rol. Het eerste element speelt zich af op bedrijfsniveau. Hij denkt daarbij aan bedrijven die inspikken op het plattelandstoerisme, die voorzieningen leveren voor recreatie of die met producten inspikken op de behoeften van de recreanten door bijvoorbeeld ijsjes te verkopen. Het tweede element slaat op het uitvoeren van opdrachten voor derden. Landbouwers kunnen het onderhoud van het recreatief landschap of het recreatiedecor, dat nu vaak ten laste valt van gemeenten of private personen, op zich te nemen³.

Bij diensten denkt **Peter Van Bossuyt** aan agromilieudiensten die passen in het kader van plattelandsbeleid zoals bijvoorbeeld het beheer van kleine landschapselementen of bloembermen. Dit noemt hij diensten omdat ze door de overheid gefinancierd worden. Daarbij maakt hij het onderscheid tussen het economische aspect, waarbij de boer het echt uit zijn eigen bedrijf en werk gaat halen, en tussen diensten⁴ die door de overheid vergoed worden.

Een derde opportuniteit voor de landbouw is de verbetering van het imago door goede contacten tussen de individuele boer en de recreant. Spijtig genoeg houdt recreatie ook heel wat bedreigingen in voor de landbouw. Deze situeren zich op ruimtelijk vlak, op bedrijfsniveau, onder de vorm van verstoring en op sociaal vlak.

Op ruimtelijk vlak speelt vooral het grondverlies een rol. Hier verwijst hij naar de vele hectares die de golfterreinen in beslag nemen. Maar het gaat niet alleen om de oppervlakte die ingenomen wordt voor recreatie. Ook alles wat zich rond recreatie afspeelt, zoals de horeca of riante woonwijken die in de buurt van golfterreinen uit de grond schieten, kan een bedreiging vormen voor de landbouw. Inplanting is dus heel belangrijk. Het steeds meer openstellen van trage wegen is ook een probleem inzake doorgang. Daarbij maakt de Boerenbond het onderscheid tussen nog in gebruik zijnde en opnieuw open te stellen trage wegen. Ten slotte kan ook de recreatie-infrastructuur voor problemen zorgen.

Eén van de nieuwe problemen waar landbouwers mee geconfronteerd worden is grondconcurrentie. Er is sprake van een toenemend opbod tussen boeren en niet-boeren bij de verkoop van landbouwgrond. Particulieren hebben meestal kleinere stukken grond nodig en zijn doorgaans beter behoed om die gronden te kopen dan de landbouwers. Het kopen is één zaak, het gebruik ervan een andere. Grondeigenaars zullen vandaag liever gronden verhuren tegen een hogere prijs aan een paardenliefhebber dan deze te verpachten aan een boer. In de randstedelijke gebieden, en steeds meer ook in niet-randstedelijke gebieden, zorgt dit voor grote concurrentie. Naast de verpaarding van landbouwgronden en het landschap door de hobby paardenhouderij, kan de paardenhouderij voor een beperkt aantal landbouwbedrijven ook op economisch vlak kansen bieden.

Op bedrijfsniveau speelt niet enkel de grond, maar ook het verkrijgen van vergunningen een belangrijke rol. Sommige landbouw- of veeteeltbedrijven ondervinden problemen om nog een nieuwe milieuvergunning te bekomen of een bestaande te verlengen omdat er recreatieve initiatieven in de omgeving zijn. Ook al zijn deze recreatieve voorzieningen er vaak pas gekomen nadat de boer al actief was.

³ Agro-aanneming is een coöperatie binnen de Boerenbond waarin landbouwers participeren in het kader van vooral landschapsvorming en -onderhoud. Ook de aanleg en het onderhoud van recreatievoorzieningen komt aan bod.

⁴ Onder diensten valt ook het ter beschikking stellen van terreinen aan onder meer jeugdorganisaties.

Landbouwers ondervinden ook hinder door schade die aangericht werd door recreanten. Daarbij spant het sluikestorten de kroon. Dit is een gevolg van het gebrek aan politionele en sociale controle. Ook de bedrijfsactiviteiten op zich zorgen soms voor problemen. Recreanten vergeten vaak dat veel recreatieactiviteiten zich afspelen in het landbouwgebied. Als een boer 's nachts met een pikdorser werkt om te oogsten, kan dit voor wrevel zorgen. Grote groepen wielertoeristen op landelijke wegen kunnen dan weer een risico zijn met betrekking tot veiligheid, zeker in combinatie met het landbouwverkeer (tractoren, vrachtwagens...).

Door de toename van de recreatiemogelijkheden, neemt ook het risico op verstoring van het landelijke gebied toe. Sluikestorten is, zoals eerder vermeld, de voornaamste bron van verstoring, maar ook de geluidsoverlast van actieve recreatiesporten zorgt voor spanningen. De aanleg van een motorcrosscircuit naast een veehouderij bijvoorbeeld is niet ideaal. Het stuk rijden van onverharde, maar ook van verharde wegen door onder meer quads is een van de negatieve gevolgen van recreatie in het open gebied. Dit is zowel voor de gemeenten als voor de landbouwers een probleem.

Dat recreanten niet altijd respect tonen voor wie werkt in het open gebied, is ook een sociaal probleem. Het valt trouwens op dat individuele recreanten zich doorgaans wel respectvol gedragen, in tegenstelling tot groepen. Enige vorm van sociale en politionele controle zou daarom welkom zijn. Ten slotte mag de plattelandsbewoner niet vergeten worden in het debat.

Visie van de verzoenende tussenstructuren

Johan Van Den Bosch (Regionaal Landschap Kempen en Maasland/Nationaal Park Hoge Kempen) merkt op dat de natuurbeweging 50 jaar lang actief ingewerkt heeft op de Vlaming om hem interesse voor natuur bij te brengen. Nu die er is, vindt de natuurbeweging blijkbaar dat de Vlaming om de verkeerde redenen geïnteresseerd raakte. Niettemin vindt hij dat de natuurbeschermers niet mogen moraliseren. Als een recreant tijdens het weekend in de natuur wenst te mountainbiken, dan is dat een legitieme vraag. Een semiwetenschappelijke beweegreden heeft hij daarvoor niet nodig.

Het is belangrijker dat de natuurbeweging duidelijk stelt waarvoor ze staat, in plaats van zich te verzetten tegen projecten. Zo zijn de regionale landschappen ontstaan om andere doelgroepen te verzoenen met de natuurbeweging. Werken met andere doelgroepen zoals landbouwers, jagers en private boseigenaren vergroot het aantal vrijheidsgraden om recreatief medegebruik te organiseren. Vrij snel wordt dan duidelijk dat het aanbod aan natuur de vraag niet aankan. Als dit aanbod verrijkt of verruimd kan worden met trage wegen in het landbouwgebied of met mogelijkheden die private boseigenaren kunnen bieden, dan zijn de mogelijkheden om het recreatief medegebruik te organiseren al een stuk groter dan binnen de enge grenzen van het eigen natuurreservaat. Dan wordt het ook mogelijk om te komen tot een zonering die de meest waardevolle delen van het Vlaamse buitengebied kan ontzien van de recreatieve druk.

Recreanten kunnen niet tegengehouden worden, dus is het beter om de recreatie in de open ruimte zelf te organiseren en te werken op het snijvlak tussen enerzijds recreatie & toerisme en natuur- en landschapszorg anderzijds. Dat is een kansrijke uitdaging, want op het snijvlak liggen er heel wat (financiële) mogelijkheden om in bos- en natuurgebied zaken te doen die zowel recreatie als natuurbehoud ten goede komen.

Johan Van Den Bosch stelt vast dat er aan weerszijden heel wat frustraties leven en verklaart dat vanuit drie onevenwichten. Een debat over het wegwerken van die onevenwichten is een zinvoller debat dan de discussie over teveel of te weinig aan recreatie of natuur in Vlaanderen. Een eerste onevenwicht is dat tussen perceptie en werkelijkheid. Zowel de natuurbeheerder als de recreatiesector moeten zichzelf

bevragen. Een natuurbeschermer heeft het gevoel dat het nooit goed genoeg is voor de recreatiesector, want als Vlaanderen de laatste jaren nog toegankelijk is voor recreanten dan is dat dankzij de inspanningen van de natuurbeweging. De meest toegankelijke gebieden zijn de natuurdomeinen en niet de privé-eigendommen, vakantiedorpen of betalende sportinfrastructuren. De natuursector die er alles aan gedaan heeft om de reservaten toegankelijk te maken, dreigt daar nu de prijs voor te betalen. Zo krijgen ze al te gemakkelijk de zwarte piet toegeschoven als een recreatie- of sportactiviteit niet de nodige vergunningen krijgt. Daar zit dus iets fout met de perceptie. Bovendien vraagt de natuursector zich af waar de sport- en recreatiesector zat toen de natuurbeheerders betoogden voor het behoud van open ruimtegebieden. Als Vlaanderen nog groen en open is, dan is dit dankzij en niet ondanks de natuur- en milieuverenigingen.

Een tweede onevenwicht is de discrepantie tussen de maatschappelijke meerwaarde van natuur en bos in Vlaanderen en de mate waarin dit slechts politiek en financieel vertaald wordt. Tijdens het weekend gaan meer mensen wandelen of fietsen in de bossen dan naar een voetbalwedstrijd. Niettemin ontvangen sportverenigingen meer middelen dan de natuurbeheerders. De economische baten van natuur- en landschapselementen zijn niet altijd zichtbaar, daarom moet de maatschappelijke meerwaarde van de natuurgebieden beter vertaald worden in een financieel-economische meerwaarde.

Een laatste discrepantie sluit daar nauw bij aan. Het is de discrepantie tussen de lasten en de lusten. Cafébazen, campinguitbaters, organisatoren van veldtochten, toeristische diensten (die wandelkaarten verkopen), enz. verdienen goed aan natuurtoerisme en -recreatie. Maar zij zorgen niet voor de natuur- en landschapsgebieden, dat doen de terreinbeheerders. Deze moeten het zwerfvuil opruimen, kijkhutten of wandelpaden aanleggen en onderhouden, de laatste stukken natuur opkopen enz., zodat de recreanten een nieuw wandel- of fietspad kunnen betreden. Zolang de baten en de lasten niet dichterbij elkaar gebracht worden, zal de natuursector gefrustreerd blijven.

Een mogelijke oplossing is het delen van de opbrengsten of het inzetten van de toeristenbelasting voor natuur en landschap. Als een gemeente een KMO-zone ontwikkelt of een camping laat uitbreiden via een ruimtelijk uitvoeringsplan, dan tikt dat aan in de gemeentebelasting en in de rangschikking van het gemeentefonds. Als een gemeente natuur- en bosgebieden probeert te vergroten, dan is dit niet het geval. Nochtans zouden gemeenten ook dit moeten kunnen verzilveren.

Debat

Structureel overleg

Steven Clays (Trage wegen vzw) verduidelijkt dat de vzw Trage Wegen ook werkt op het spreekwoordelijke snijvlak tussen natuur en recreatie. Hij doet een oproep aan alle betrokken partijen om samen keuzes te maken over het gewenste wegennetwerk in het open gebied en te bepalen hoe trage wegen ontwikkeld kunnen worden.

Jan Turf voelt aan dat er weinig gestructureerd overleg plaatsvindt tussen de betrokken partijen, hetgeen links en rechts frustraties veroorzaakt. Hij vraagt zich af of overleg niet een eerste vereiste is alvorens met oplossingen aan te draven.

Michel Van Espen onderschrijft deze visie en pleit eveneens voor overleg. In het verleden werden meestal constructieve oplossingen gevonden als de verschillende betrokkenen rond de tafel gingen zitten. Meer gestructureerd overleg waarbij rekening gehouden wordt met ieders wensen en belangen, is dus wenselijk. Hij gelooft in de

compromistheorie. Maar de afspraken tussen partners worden soms door individuele vrijbuiters aangevochten, met alle gevolgen van dien.

Peter Van Bossuyt verwijst naar een initiatief van de Landelijke Gilden dat destijds verschillende actoren uit de passieve recreatie samenbracht. Dit heeft toen verschillende goede initiatieven opgeleverd – onder andere rond bewustmaking – maar dit overleg is stilgevallen. De Boerenbond is zeker vragende partij om dergelijke initiatieven nieuw leven in te blazen zowel voor actieve als passieve recreatie.

Johan Van Den Bosch merkt op dat niets zo plaatsgebonden is als natuur en het recreatief medegebruik van die natuur. Limburg is West-Vlaanderen niet. Oplossingen die in de ene streek pakken, zijn daarom niet altijd overal toepasbaar. De gesprekspartners kunnen sterk variëren. Hij vraagt zich daarom af of het zinvol is om grootse, algemene uitspraken voor Vlaanderen te doen. Hij pleit veeleer voor gebiedsgericht overleg op lokaal niveau, waarbij regionale landschappen een grote rol kunnen spelen.

Steven Clays vult het discours van Johan Van Den Bosch aan. De vzw Trage Wegen heeft al samen met verschillende lokale belangengroepen gebieden afgebakend in ca. 20 gemeenten. Daarbij gaan ze eerst op zoek naar een consensus om vervolgens uit te stippelen hoe het gezamenlijke doel gerealiseerd kan worden. Is er geen consensus mogelijk, dan is het belangrijk om de verschilpunten te benoemen zodat de gemeente daarmee aan de slag kan. Dat is gebiedsgericht werken. Niettemin zou er op Vlaams of bovenlokaal niveau een kenniscel moeten zijn die werkmethoden voor lokaal recreatief medegebruik ontwikkelt. Het zou een soort van 'plattelandsconsultancy' kunnen zijn om lokaal overleg te deblokken.

Ken Nys (Blosa) vindt dat het een win-winsituatie moet worden. Op Vlaams niveau vindt er af en toe te weinig overleg plaats, terwijl er lokaal vaak goede onderlinge afspraken gemaakt worden. Nochtans zijn algemene afspraken die uniform gelden heel belangrijk, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van mountainbikeroutes. Bij de lokale vertaling van die afspraken kan de invulling dan per regio bekeken worden in functie van het gebied.

Enerzijds is er de toepassing te velde, maar anderzijds moeten bepaalde dossiers ook globaal bekeken worden. **Peter Van Bossuyt** wenst dit te illustreren met twee voorbeelden. In het IPO (Interbestuurlijk Overleg voor Plattelandsontwikkeling) werd een heel opbouwende discussie gevoerd met verschillende actoren over paramotoren. Dit overleg leidde tot een wijziging van de wetgeving. Dit is niet mogelijk binnen de context van regionale landschappen. Ook in het golfdossier werden op Vlaams niveau enkele afspraken gemaakt die niet mogelijk waren geweest op lokaal niveau. De toepassing daarentegen kan wel lokaal afgesproken worden.

Steven Valcke (Toerisme Vlaanderen) wijst erop dat Blosa dikwijls niet uitgenodigd wordt op overleggrondes. Als voorbeeld haalt hij de bekkenraden aan. Toerisme Vlaanderen moet daar zowel de toeristische als de recreatie- en sportsector vertegenwoordigen, ook al is dat niet altijd even gemakkelijk. Bij de bespreking van ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) is de situatie identiek, daar moet Toerisme Vlaanderen bijvoorbeeld adviseren over de aanleg van voetbalterreinen wat evenmin evident is.

Johan Van Den Bosch stelt dat niemand iets zal bereiken door zich in een slachtofferrol te wentelen. De natuursector wordt ook niet uitgenodigd als er een RUP over de uitbreiding van campings op tafel ligt. Het is niet altijd een kwestie van uitgesloten worden, soms wordt een organisatie gewoon vergeten. Een win-winsituatie nastreven is bovendien iets helemaal anders dan een compromis sluiten tussen twee verliezers.

Toerisme is een van de grootste economische sectoren, maar dat kwam in de verschillende uiteenzettingen maar beperkt aan bod. **Guido Van Steenbergen**

(CVN/VODO) gooit dit aspect op tafel. Hij refereert naar het Nederlandse verhaal over de Veluwe. Daar heeft men het economische aspect meegenomen in de discussie. Hij vraagt zich af in hoeverre de natuurbeheerders en landbouwers kunnen inpikken op de economische functie van toerisme en recreatie.

Jos Gysels stelt vast dat iedereen het erover eens is dat er te weinig overleg plaatsvindt, maar hoort niet hoe het moet gebeuren. **Jan Turf** ziet twee invalshoeken die enigszins tegengesteld zijn: de lokale versus de hoofdstedelijke benadering. Voor **Jos Gysels** is het evident dat de regelgeving in Brussel opgesteld wordt. Maar het overleg gebeurt nog teveel ad hoc, vandaar de nood aan gestructureerd overleg. Maar onder welke koepel dit moet georganiseerd worden, is hem ook nog niet duidelijk, als het überhaupt al onder één paraplu thuishoort.

Bloso is een koepelorganisatie. Voor **Ken Nys** lijkt het beter dat de natuurbeheerders vooraf Bloso contacteren om uit te maken wie uit de recreatiesector aanwezig hoort te zijn bij specifiek overleg over een bepaald thema. Maar dat is niet het probleem voor **Jos Gysels**. De moeilijkheid ligt veeleer in het verzoenen van alle mogelijke aanspraken op het open gebied om tot een win-winsituatie te komen. Dat vraagt een zekere mate van selectiviteit, op een wandelpad horen bijvoorbeeld geen ruiters thuis. De moeilijkheid bestaat erin te weten wie je daarover moet aanspreken en hoe je dit overleg moet organiseren.

Michel Van Espen vindt dat er daartoe een aanzet gegeven werd in de interdepartementale werkgroep over de moeilijke sporten. Uiteindelijk kwam dit neer op een klaagzang uit de sportsector, maar het gaf aanleiding tot een vrij rationele benadering van een aantal problemen met motorcross en golf. Wanneer mensen elkaar beter leren kennen, kunnen ze gemakkelijker tot een win-winsituatie komen. Maar alle problemen tegelijk oplossen is een sprookje, daarom is het fasegewijs werken ook belangrijk. Het mag bovendien niet blijven bij woorden, maar moet ook uitmonden in concrete gezamenlijke acties die een bepaalde problematiek (zoals zwerfvuil langs wandelpaden of tijdens wielervedstrijden) ter sprake brengen.

Theo De Meyer (Toerisme Oost-Vlaanderen) vindt de problematiek van duurzaam toerisme vrij ingewikkeld. Het determineren van de problematiek op zich is al niet evident. Het recreatief medegebruik van enkelingen staat in een totaal andere dimensie dan het recreatief medegebruik van grote wandel- of fietsmanifestaties. De lasten kunnen velerlei zijn. Hij betreurt wel dat de Minaraad zich enkel toespitst op één deelaspect van het duurzaam toerisme en bijvoorbeeld niet ingaat op het verblijfstoerisme of het mobiliteitsvraagstuk om op de bestemming te geraken. **Jan Turf** benadrukt dat de Minaraad zich heel bewust is van de beperking tot één deelaspect. Maar de Raad moest het thema afbakenen om het beheersbaar te houden.

Voor **Steven Clays** is het duidelijk dat er een getrapte aanpak nodig is. De nood aan algemene beleidsomkadering en wetgevend werk bestaat. Daarom is het misschien niet slecht om duurzame doelstellingen – die rekening houden met de economische waarde van elke sector – op te lijsten en over te maken aan het beleid. Op basis van deze doelstellingen moet het vervolgens mogelijk zijn om concrete actiepunten te formuleren op Vlaams niveau en deze nadien regionaal te implementeren via pilootprojecten. Overleg is daarbij dan het smeermiddel om te komen tot win-winsituaties. De actoren zijn ondertussen wel bekend.

Jan Turf vraagt zich af wat van de overheid verwacht wordt. Moet de overheid organiseren of participeren? Bespreken de actoren eerst alles onder elkaar om vervolgens naar de politieke overheid te stappen?

Tom Anthonis (Landelijk Vlaanderen vzw) vindt dat de overheid het kader moet scheppen. De slogan van de nieuwe Vlaamse Regering is 'Vertrouwen scheppen, verantwoordelijkheid nemen'. Eén van de overlegorganen die de regering heeft opgericht om daartoe te komen, is het IPO. Tijdens de IPO-vergaderingen viel vooral op hoe weinig de verschillende overheidsdiensten van elkaar afweten. Dat komt omdat alles zeer sectoraal is opgericht en omdat bijna elke sector zijn eigen wetgeving heeft die niet afgestemd is op de regelgeving van een andere sector. Voor Bloso stelt zich dan uiteraard een probleem: waar moeten ze de krijtlijnen trekken tussen sport en recreatie? Door de concurrentie in de wetgeving ontstaat er ook concurrentie op het terrein tussen de plaatselijke gebruikers en de claim van andere maatschappelijke groepen.

De overheid onderneemt nu een verdienstelijke poging om die open ruimte te behouden door het afbakenen van natuur, landbouw en bossen. Maar op die manier komen deze actoren tegenover elkaar te staan. Bovendien oefent de maatschappij druk uit om meer industrieterreinen, wegen en woonuitbreidingsgebieden te realiseren in open gebied. Zelfs in die mate dat er nieuwe woonwijken ontstaan, nieuwe wegen bijkomen of een nieuw havendok wordt aangelegd alvorens de actoren er in eigen sector aan uit geraken. Het veroorzaakt zelfs een cascade-effect waarbij telkens nieuwe claims op het open gebied geuit worden. De open ruimte wordt zo alsmaar schaarser en steeds meer mensen willen in diezelfde open ruimte elk hun individuele beleving hebben.

Elke recreatiegroep is zo divers dat het op de duur niet meer duidelijk is wie rond de tafel zit tijdens overlegvergaderingen. Het medegebruik van het open gebied staat steeds voorop, maar men gaat daarbij veel te vaak voorbij aan de mensen die ter plaatse leven, wonen en werken. Overleg op hoger niveau is nodig. IPO was daarom een verdienstelijke poging om na te gaan of de diensten op bestuurlijk niveau met elkaar konden overleggen. Maar bepaalde problemen moeten ook gebiedsgericht aangepakt worden. In het geval van overrecreatieve druk en discussies over de openstelling van terreinen kunnen toegankelijkheidsakkoorden met de eigenaars ter plaatse een eerste stap zijn. Daarbij is het belangrijk om vooraf te inventariseren wie gebruik wenst te maken van het betrokken open gebied, waar zich problemen kunnen voordoen en welke specifieke wensen de voornaamste actoren hebben. Al deze elementen kunnen dan in onderling overleg in een toegankelijkheidsreglement vastgelegd worden. De betrokkenheid van gemeenten is hier cruciaal, want zij zijn politieel bevoegd. Zonder handhaving en controle zorgt een toegankelijkheidsreglement enkel voor frustraties bij de opstellers.

Bart Vleeschouwers (Boerenbond) sluit zich daar gedeeltelijk bij aan. In het algemeen zijn er wel voldoende gemeentelijke regels, maar de handhaving schiet vaak tekort. De politie moet niet alleen op bureau of op straat te zien zijn, ze trekken best ook de velden in om daar de zaken op te volgen. Het opnieuw invoeren van de veldwachter zou een oplossing kunnen bieden, want zij kennen de lokale situaties en denken vanuit een heel ander perspectief dan de gemiddelde politieagent.

Veldwachters mogen voor **Steven Clays** meteen terugkeren. Sinds dit onderdeel van de sociale controle weggevallen is, duikt er ook meer zwerfvuil op. Het feit dat een recreant op elk ogenblik van de dag een handhaver tegen het lijf kan lopen, werkt ontradend voor zwerfvuil, vandalisme of het betreden van privéterreinen. Aan nieuwe regels is er geen nood, wel aan voldoende controle.

Theo De Meyer sluit zich daar grotendeels bij aan, maar de maatschappelijke problemen rond zwerfvuil en het bevuilen van de natuur zijn niet zo eenvoudig op te lossen. Dit heeft zowel te maken met overaanbod als met opvoeding. Toerisme Vlaanderen zorgt voor de algemene ondersteuning (onder meer via de betoelaging), de

provincies ontwikkelen de wandel- en fietspaden, maar de gemeenten reageren doorgaans lauw op de suggestie om de orde te handhaven in het open gebied. Het openstellen van fiets- of wandelnetwerken wordt wel doorgemeenten ondersteund, maar ze zijn onvoldoende doordrongen van het belang van een kwalitatief aanbod. De betrokken partijen moeten dus beter op elkaar afgestemd raken. Hij hecht weinig geloof aan het succes van repressief optreden, de terugkeer van de veldwachter hoeft niet voor hem. De zelfcontrole vanuit de sector begint bij het onderwijs en het sensibiliseren van de gezinnen.

Johan Van Den Bosch stelt dat straffen uit den boze is. Belonen is de manier om gewenst gedrag aan te leren. De overheid moet alerter zijn en positieve initiatieven te velde belonen die een win-winsituatie creëren voor alle betrokkenen. Zo zullen ook andere belangengroepen in andere gemeenten gestimuleerd worden om dit voorbeeld te volgen.

Wanneer overleg plaatsvindt, moet het ook mogelijk zijn om buiten de lijnen te kleuren. Voor **Tom Anthonis** is het frustrerend als een lokaal akkoord op weerstand stuit van een hoger niveau, op basis van administratieve of wettelijke redenen. Vaak moet men jaren wachten alvorens het algemene kader bijgestuurd wordt om tegemoet te komen aan de lokale noden of akkoorden.

Johan Van Den Bosch verwijst naar een concreet voorbeeld om dit bij te treden. Toen het lobbywerk voor het Nationaal Park Hoge Kempen een tiental jaar geleden startte, was de meest gehoorde opmerking op de kabinetten dat hiervoor geen specifiek decreet bestond. Dit was echter positief want het creëerde de nodige vrijheid om creatief om te gaan met de bestaande regelgeving ten einde een nationaal park uit te werken naar het beeld van de actoren die daarin actief waren. Algemene kaders en regelgeving zijn belangrijk, maar ze moeten beter op elkaar afgestemd worden. Heil hoeft bovendien niet altijd gezocht te worden in nieuwe regelgeving.

Guido Van Steenberghe heeft een aantal bedenkingen. Het aanpakken van de huidige problemen via opvoeding en educatie is inderdaad de meest wenselijke aanpak. Maar educatie voor duurzame ontwikkeling is een langzaam proces dat begint bij de overheid. Het geïntegreerd werken verloopt met vallen en opstaan. Niettemin verandert er geleidelijk aan iets in de geesten. Zelf is hij actief bij de beoordeling van het kustactieplan en vertegenwoordigt hij daar de milieuhoek. Daar wordt hij geconfronteerd met heel veel projecten die niets met milieu te maken hebben, maar die vanuit het toeristische aspect heel belangrijk zijn voor de kust. Zo raakte hij zelf langzaam vertrouwd met de toeristische visie en kon hij er ook begrip voor opbrengen. Hij pleit daarom voor een volhoudbare ontwikkeling, waarbij iedereen uit zijn hoek moet komen en in het ruimere ontwikkelingsproces moet stappen. De overheid zal na verloop van tijd wel meestappen. Educatie is dus nodig op alle mogelijke niveaus.

Steven Clays verwacht van de overheid dat ze zich opstelt als leerkrachten die voor moeilijke en onaangepaste leerlingen staan. Daarbij kunnen ze gebruik maken van straffen en beloningen. Het goede moet beloond worden, fouten bestraft naargelang de ernst van de fout.

Financiering onderhoud

Peter Van Bossuyt stelt dat het niet onderhouden van paden en dergelijke aanzet tot misbruiken. Maar het onderhoud wordt maar al te dikwijls een last, bij gebrek aan middelen en mankracht. Negen op de tien gemeenten worden hiermee geconfronteerd en daarom is het jammer dat de VVSG niet aanwezig kon zijn op dit rondetafelgesprek om dit aspect te duiden.

Johan Van Den Bosch ziet daarin het bewijs van zijn stelling dat geld verdiend wordt op de kap van de natuurbeschermers, de boeren, de bewoners en de inrichters. Hij zou de middelen die recreatie oplevert in een één-op-één verhouding bezorgen aan de terreinbeheerders, zodat ze de kwaliteit van het terrein blijvend kunnen garanderen. Wie een maatschappelijke taak vervult, mag daarvoor vergoed worden. De huidige discrepantie tussen lusten en lasten is echter te groot.

Voor **Theo De Meyer** is het economische aspect van toerisme binnen het duurzaam toerisme ook belangrijk, indien het tenminste duurzaam wil blijven. In plaats van elkaar vliegen af te vangen binnen de sector, zou het beter zijn dat alle betrokkenen eensgezind en deskundig naar buiten treden en onder meer ook het economische aspect duidelijk maken aan de overheden, want zij nemen toerisme nog steeds niet ernstig. Bovendien mag niet uit het oog verloren worden dat het om onvervangbare goederen gaat. Waardevol natuur- of landbouwgebied kan niet meer zomaar bij gecreëerd worden.

Peter Van Bossuyt bevestigt dat de baten van het economische aspect niet gaan naar de mensen die ervoor zorgen dat het een economisch aspect is. De horeca van Damme leeft bijvoorbeeld dankzij de pracht van het landschap. Het zou niet meer dan logisch zijn dat de horeca bijdraagt aan een landschapsfonds ter ondersteuning van dat landschap. Maar die optie is daar onbespreekbaar. De baten vloeien bijgevolg niet naar diegenen die er de inspanningen voor leveren.

Steven Clays vraagt zich af welke baten een gemeente momenteel heeft om zijn landschap te beschermen en te onderhouden. Het inrichten van nieuwe woonwijken levert meer belastingen op dan het in stand houden van bijvoorbeeld landbouwgrond. Hij stelt voor om criteria toe te voegen aan het gemeentefonds voor kleine gemeenten met een landelijk karakter zodat deze ook voor het behoud van hun open ruimte beloond worden. Pas daarna moet gekeken worden wie die open ruimte moet onderhouden.

Peter Van Bossuyt herhaalt dat geld niet alleen van de overheid moet komen, maar ook van diegenen die profiteren van de recreatie in de open ruimte en dat is onder meer de horeca. Hij verwijst ook naar het voorbeeld van de haven van Gent. Daar wordt werk gemaakt van de oprichting van een fonds voor de inrichting van overgangsgebieden aan de rand van de haven. Niet de overheid zal dit fonds spijzen, maar wel de bedrijven die er voordeel uithalen dat de haven kan uitgebreid worden.

Iedereen heeft geld tekort. **Michel Van Espen** waarschuwt voor een al te sectorale benadering van de middelen. Indien iedereen een deel van de koek wil, dan is dit een straat zonder einde. Op basis van deze redenering zou Bloso ook een deel van het budget voor gezondheidszorg kunnen opeisen, want sporten is gezond. Bovendien verdienen organisatoren evenmin schatten aan hun evenementen of activiteiten.

Onevenwicht tussen vraag en aanbod

Jan Turf sluit de discussie over de financiering af en komt terug op het probleem van de toegenomen vraag, terwijl het aanbod niet volgt.

Tom Anthonis vraagt zich af om welk aanbod het gaat. Hij stelt vooral vast dat de open ruimte zwaar onder druk staat ten opzichte van het andere ruimtegebruik en dat ze er op achteruitgaat. De grote uitdaging bestaat erin om de steden op te waarderen, zodat wonen in de stad terug aantrekkelijk wordt en mensen minder in de open ruimte willen wonen. Ook de traagheid van de besluitvorming speelt hierbij een rol. Alvorens een brownfield gesaneerd en herbestemd is, hebben bedrijven al lang een ander stuk van het open gebied aangesneden om er zich te vestigen. Een goed afgestemd beleid is er niet, waardoor de druk op de open ruimte alsmaar blijft toenemen en de concurrentie tussen

de verschillende gebruikers in het open gebied ook vergroot. Indien de hoeveelheid open ruimte van 20 jaar geleden intact was gebleven, dan zouden heel wat problemen zich nu niet stellen. Dan zou er nu nog voldoende open ruimte zijn.

Guido Van Steenberghe wil weten of de vraag effectief wel toeneemt. In de discussie over het Toegankelijkheidsbesluit werd verwezen naar studies van onder andere het INBO, waaruit zou blijken dat het bezoek aan natuur- en bosgebieden afneemt.

Johan Van Den Bosch pikt in door te stellen dat er weinig zaken in België zo slecht gedocumenteerd zijn als de mate waarin mensen de natuur opzoeken, hoe ze die waarderen en wat ze er hopen te vinden. Vaak worden dingen aangeboden waar ze niet om gevraagd hebben. Bij de voorstelling van het Natuurrapport (NARA) werd de kwantitatieve en kwalitatieve leemte aan gegevens over natuurbezoek ook aangekaart. Indien de verlangens van mensen in kaart gebracht zouden worden, zou dit misschien verrassende resultaten opleveren en de problemen gedeeltelijk kunnen oplossen. De natuurreservaten zijn het best ontsloten, maar dit is de omgekeerde wereld. Eigenlijk zouden de waardevolle gebieden afgesloten en de minder interessante gebieden toegankelijk moeten worden. Zo zouden heel wat voorzieningen zelfs kunnen verdwijnen, zoals in het Nationaal Park Hoge Kempen waar 20% van de bewegwijzering overbodig werd en de parkeervoorziening tot de helft inkromp. Door het aanbod beter af te stemmen op de werkelijke vraag van de recreant kan dus nog enorme winst geboekt worden.

Jos Gysels vindt het een interessante piste dat de vraag eventueel zou afnemen. Maar het afnemen van de vraag zal het probleem niet oplossen. Integendeel, want een vraag verschilt van een nood. Aan open ruimte is er een grote objectieve nood, maar die wordt daarom niet noodzakelijk vertaald in een grotere vraag. De objectieve nood is een legitieme nood, maar moet die behouden blijven of versterkt worden? Het volstaat niet om infrastructuur te bouwen en inspanningen te doen om die nood naar een vraag om te buigen en die vraag bij het aanbod te brengen, want dan loopt men zich ook vast op dat aanbod. Als de groeiende steden geen groene randen meer hebben, dan moeten de stedelingen wel hun auto nemen om groen te zien.

Steven Clays merkt op dat mensen ondanks lokale voorzieningen ook buiten de stad op zoek zullen gaan naar recreatie. Maar in de regio's met hoge natuurwaarde moet men uitkijken dat de draagkracht niet overslaat. Daarom is het belangrijk om het landschap ook in de minder hoogkwalitatieve natuurgebieden zo te ontwikkelen dat de dicht-bij-huis recreatie mogelijk blijft.

Michel Van Espen beperkt zich tot de evolutie van sportieve recreatie. Individuele sportbeoefening neemt toe, recreatie wordt avontuurlijker en de leeftijd van de recreant stijgt. Daarmee moet rekening gehouden worden, in combinatie met het gebrek aan open ruimte. Of er nu al dan niet maatregelen getroffen worden, de recreanten zullen blijven komen op een ongeordende manier en met alle consequenties van dien. Dus is de vraag veeleer hoe dit in goede banen geleid kan worden, zodanig dat iedereen zich erin kan vinden.

Johan Van Den Bosch vindt niettemin dat de overheid het signaal mag geven dat op effectief ook op is. Ruimte is schaars of is er soms gewoon niet. Concreet denkt hij dan aan lawaaisporten. In een dichtstbevolkte regio als Vlaanderen, met een grote behoefte aan rust en stilte, moet de overheid durven stellen dat er onvoldoende of minder ruimte rest voor lawaaisporten dan die sector zou willen. De impact van deze sporten op de ruimte dreigt onredelijk te worden.

Bloso kan acties ondernemen tegen wildcrossen of tegen quads, aldus **Michel van Espen**. Maar de accommodaties ontbreken zo goed als volledig om deze sporten gestructureerd te beoefenen. Het is dus moeilijk om te stellen dat deze recreanten de

bossen of de velden niet mogen gebruiken. Deze sporten volledig verbieden is trouwens niet realistisch. Grenzen moeten ook gesteld worden aan mountainbikeroutes en fietsroutes, maar binnen deze beperkingen moet de mogelijkheid blijven bestaan om initiatieven te nemen.

Steven Clays vindt dat rijden met een quad niet meer kan in Vlaanderen. **Michel Van Espen** beaamt dat er grenzen zijn aan nieuwe initiatieven. Maar de discussie over quads trekt hij ook door naar jetski's. Het promoten van de sport op elke waterplas in Vlaanderen kan doodgewoon niet. De nieuwe tendensen worden extravaganter. Het wordt daarom tijd om bepaalde grenzen te trekken.

Jos Gysels beschouwt het rondetafelgesprek als een vrij theoretische babbel, maar binnen de Minaraad wordt momenteel ook gediscussieerd en geadviseerd over andere concrete thema's die zeer nauw aansluiten bij de impact van de toenemende recreatie in het open gebied. De discussie is ook relevant voor de debatten over het Toegankelijkheidsbesluit en de handhaving. Ze kan ook doorwerken binnen de context van ruimtelijke ordening, onder meer met het oog op de nieuwe ruimtelijke structuurplannen en de mogelijkheden voor verweving waarvan het recreatief medegebruik in hoge mate afhankelijk zal zijn om een groei te realiseren.

Peter Van Bossuyt suggereert om de knelpunten of sleutelementen in de discussie op te lijsten. Niet enkel om ze zoveel mogelijk op te lossen, maar ook om te weten waarmee rekening moet gehouden worden bij het behandelen van andere, eventueel aanverwante dossiers zowel op het lokale als op het Vlaamse niveau.

Kernelementen

Als afronding inventariseert **Jan Turf** de kernelementen van het rondetafelgesprek:

- 1) De groeiende individuele recreant of sportbeoefenaar heeft nood aan infrastructuur. Dit kan botsen met natuur, landbouw en bospraktijken. Maar dit hoeft in se niet te botsen omdat een groot deel van de infrastructuur ook te vinden is buiten of aan de rand van die gebieden. Indien dit beter op elkaar kan afgestemd worden, zou nog redelijk veel recreatie opgevangen kunnen worden, zelfs indien de vraag nog zou toenemen. Het probleem lijkt momenteel echter bijzonder versnipperd, zowel tussen de opengebiedactoren als tussen de diverse overheden. Het zoeken naar integratie en een gezamenlijke aanpak lijkt noodzakelijk voor dat soort individuele of semi-individuele recreatie- en sportbeoefening.
- 2) De nood aan overleg leeft bij de diverse maatschappelijke actoren en overheden. Hoe dit overleg georganiseerd moet worden, is nog niet helemaal duidelijk, maar het onderscheid kan wel gemaakt worden tussen enerzijds het algemene overleg over individuele, recreatieve sportbeoefening en anderzijds het overleg over specifiekere zaken zoals het overleg over golf- of motorcrossterreinen. Daarover bestaat trouwens meer natuurlijke controle omdat het in groeps- of verenigingsverband gebeurt en er zo een tussenschakel is tussen diegenen die de afspraken maken en diegenen die het terrein betreden. Dit lijkt beter beheersbaar. In het overleg moeten de betrokkenen bovendien oog hebben voor win-winsituaties en het nastreven van de beste praktijken.
- 3) De aanbieder van infrastructuur verdient voldoende respect. Dit kan zich gedeeltelijk vertalen in een financiële vergoeding voor het onderhoud van de

infrastructuur. Hoe die vergoeding moet georganiseerd worden is nog niet duidelijk, maar de behoefte lijkt wel aanwezig.

- 4) De vraag naar een bepaalde vorm van handhaving bestaat. Maar wellicht zal die minder zwaar moeten wegen indien de infrastructuur en de omkadering beter geregeld zijn. Ordehandhaving is de spreekwoordelijke stok achter de deur, waarbij gemeenten een belangrijke rol kunnen spelen.
- 5) Sporten die meer ruimte innemen dan fysiek nodig lijkt (bv. de lawaaisporten), veroorzaken een brede hinder. Het is nog onduidelijk of daaraan absolute grenzen moeten gesteld worden of dat het lawaai er om de zoveel tijd maar moet bijgenomen worden zodat deze sportbeoefening op een ordentelijke manier kan verlopen; maar wel niet gelijk waar of wanneer.